

“BƏNNA” İXTİSASININ SƏRİŞTƏƏSASLI NÜMUNƏVİ TƏHSİL PROQRAMININ (KURİKULUMUNUN) TƏTBİQİ MƏSƏLƏLƏRİ

Bəsti Orucova,

*Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutunun Peşə-ixtisas təhsili
şöbəsinin aparıcı mütəxəssisi
E-mail: orucova.59@mail.ru*

Azərbaycanda iqtisadiyyatın sürətli inkişafı əmək bazarının diversifikasiyasını artırmaqla işçi qüvvəsinə olan tələbdə dəyişikliklərin baş verməsi ilə müşahidə edilir. Bu gün əmək bazarında ən aktual məsələlərdən biri də baş verən həmin dəyişikliklərə uyğun öz işini qura bilən səriştəli kadrların hazırlanmasıdır. İlk peşə təhsili əmək bazarına daha yaxın təhsil forması hesab olunur. Lakin keçmiş ittifaq respublikalarında bu təhsil forması tələbyönümlü olmamış və praktiki bacarıqların formalaşmasına zəif istiqamətlənmişdir. Azərbaycanda peşə təhsili müstəqillik dövrünün ilk illərində özünün tənəzzül mərhələsini yaşamışdır. Maddi-texniki baza və təhsil proqramlarının təkmilləşdirilməməsi, müəllimlərin peşəkarlığının artırılmaması səbəbindən məktəb və liseylər əmək bazarının tələblərinə cavab vermirdilər. Sadalanan problemlər çox zaman ilk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin işəgötürənləri tələb olunan hərtərəfli bilik və bacarıqlara malik kadrlarla təmin edə bilməməsi ilə nəticələnmişdir.

Bu tələbin ödənilməsinin əsas şərti ölkənin iqtisadi yüksəlişini dəstəkləmək üçün qabaqcıl beynəlxalq təcrübə əsasında həmin mütəxəssislərin hazırlanması və onların bilik və bacarıqlarının inkişaf etdirilməsidir.

Səriştəəsaslı modul metodologiyası əsasında “bənna” peşəsi üzrə kadr hazırlığının təşkili sahəsində təhsilçilər (istehsalat təlimi ustaları) təlimə başlayarkən bilməlidirlər ki, bu metodologiya ilə ilk peşə-ixtisas, peşə hazırlığı və əlavə təhsil sistemində tədrisin aparılması ümumtəhsil məktəblərində və ya digər təhsil müəssisələrində tədris prosesinin təşkili formalarından fərqlidir. Modul təlimi həm təsdiq olunmuş ümumi, həm də təhsilənlərin müəyyən xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla fərdi tədris proqramları əsasında aparılır. Bu sistem eyni

zamanda təhsilənlərin tədris prosesində, həmçinin bundan əvvəl əldə etdiyi bilik və bacarıqlarını, əmək vərdişlərini üzə çıxartmağa, təlim prosesində onu daha da təkmilləşdirməyə imkan yaradır.

Səriştəəsaslı modul təlimi zamanı əsas diqqət müəyyən istehsalat tapşırığının yerinə yetirilməsi məqsədi ilə lazımi əmək vərdişlərinin formalaşdırılmasına, həmçinin də tədris olunan peşənin (işin növünün) ixtisas təsnifatlarının tələbləri ilə nəzərdə tutulan işin görülməsi üçün istənilən həcmdə nəzəri biliklərin mənimsənilməsinə yönəldilir.

Səriştəəsashı modul təlimi sistemi təlimatçıya (təhsilverənə, istehsalat təlimi ustasına) tədris prosesinin təşkilinin formalarının seçimi üçün geniş imkanlar yaradır. Bu həm qrup tərkibində, müstəqil şəkildə təlim materiallarının üzərində iş, həm təhsil və istehsalat müəssisəsində, həm də təhsilalanlar üçün rahat olan vaxtda və yerdə, həmçinin distant təhsil formasında ola bilər.

1. HAZIRLIQ TƏDBİRLƏRİ

Tədris prosesinə başlamazdan əvvəl təlimatçı (təhsilverən, istehsalat təlimi ustası) aşağıdakılara əməl etməlidir:

– *təqdim olunan Təlimatın məzmunu ilə ətraflı tanış olmalı;*

– *təlim elementlərini diqqətlə öyrənməli, onların strukturuna, yoxlama sualları və tapşırıqlarının tədrisin məqsədləri ilə uyğun gəlməsinə diqqət yetirməli;*

– *sinif otaqlarının, təlim-tədris yerinin vəziyyətini yoxlamalı;*

– *tədris prosesi üçün zəruri olan avadanlıqların, alətlərin mövcudluğunu yoxlamalı;*

– *təhsilalanın bilik və bacarıqlarını, lazımı vərdişlərini aşkarlamalı, qiymətləndirmək məqsədi ilə ilkin testi həyata keçirməlidir.*

İlkin testin nəticələrinə əsasən, təlim prosesinin başlanğıcında zərurət yaranarsa, təhsilalanlar üçün fərdi modul proqramı hazırlana və tərtib oluna bilər. Test təhsilalanın seçdiyi peşəyə uyğun bilik və bacarığını müəyyən edərək onun üçün məqbul sayılan təlim materiallarını seçməyə imkan verəcəkdir.

İlkin testin aşağıdakı ardıcılıqla həyata keçirilməsi tövsiyə olunur:

- *təlimatçı təhsilalanı modul blokları çərçivəsində görülməli işlərlə tanış edir;*

- *təhsilalana peşə üzrə kurikulumu təqdim edir və təhsilalan bildiyi, bacardığı, öyrənməyə ehtiyacı olduğu səriştələri, modul bloklarını və təlim elementlərini qeyd edir;*

- *təhsilalanın qeydlərini dəqiq yoxlamaq məqsədi ilə ona təlim elementlərinə dair yoxlama sualları və tapşırıqları verir;*

- *təhsilalanın yoxlama sualları və tapşırıqlarını müvəffəqiyyətlə icra etdiyi təlim elementləri təhsilalanın fərdi təhsil proqramından çıxarılır.*

İlkin testin nəticəsinə uyğun olaraq təhsilverən (istehsalat təlimi ustası) təhsilalan üçün

seçdiyi peşəni və ya işin növünü mənimsəməsi məqsədi ilə fərdi təhsil proqramından, təlim elementləri komplektindən, onların mənimsənilməsi ardıcılığına uyğun olaraq zəruri alət və ləvazimatlardan ibarət tədris materiallarını hazırlayır. Fərdi tədris proqramları, tədris və təlim yerlərinin mövcudluğu və alətlərlə təchizatından asılı olaraq təhsilalanlar qrupu təşkil edilir. Təlim-tədris yerləri təhsil proqramının tələblərinə müvafiq olaraq təchiz edilməli, əməyin mühafizəsi və təhlükəsizlik texnikası qaydalarına uyğun olmalı, hər bir təhsilalanın tədris prosesində zəruri vərdişlərə yiyələnməsi təmin edilməlidir.

2. TƏDRİS PROSESİ

İlk tədris günü təhsilverən (istehsalat təlimi ustası) aşağıdakıları həyata keçirməlidir:

– *təhsilalanları tədrisin başlanması münasibəti ilə təbrik etməli, onları təhsil proqramının məzmunu və məqsədləri haqda bilgi verməli;*

– *hər təhsilalana “Təhsilalanlar üçün təlimat” təqdim etməli, onlara təlimatla tanış olmaları üçün kifayət qədər (10-15 dəqiqə) vaxt ayırmalı və təlimatın məzmununun müzakirəsini aparmalı;*

– *təhsilalanları proqram üzrə tədrisin xüsusiyyətləri ilə tanış etməli (burada diqqət təhsilalanın təlim elementlərini öz sərbəst tempi ilə öyrənməsinə, təhsilverənin isə bu işdə ona yardımçı ola bilməsinə yönəldilməlidir);*

– *təhsilalanları təlim elementlərinin mənimsənilməsi ardıcılığı və mənimsənilməyə nəzarət qaydaları ilə tanış etməli;*

– *təhsilalanlara tədris elementlərinin kateqoriyaları üzrə qruplaşması prinsipini, təlim elementlərinin öyrənilməsi xüsusiyyətlərini izah etməli və bu zaman texniki təhlükəsizlik qaydalarına riayət olunmasını xüsusi vurğulamalı;*

– *tədris kabinetlərində, təlim stansiyalarında alətlərin, avadanlıqların, təlim elementlərinin verilmə, yerləşdirmə, saxlanılma qaydalarının izahını verməli;*

– *təlim prosesində zəruri hallarda təhsilalanlara xüsusi geyim verilməsini təmin etməlidir.*

Tədris fərdi qaydada, sinif otaqlarında, təlim stansiyalarında həyata keçirilir. Təlim elementləri onların mənimsənilməsinin məntiqi ardıcılığına (işin yerinə yetirilməsi xüsusiyyəti

tələb olunduğu hallarda) uyğun olaraq həyata keçirilir. Nəzərə alınmalıdır ki, hər bir təhsilalan təlim elementlərini sərbəst, öz tempinə uyğun surətdə öyrəndiyi üçün qrup halında məşğələlər zamanı, eyni zamanda, bir neçə təlim elementlərinin mənimsənilməsi mümkündür.

Yadda saxlanılmalıdır ki, təhsilalan “02” – “fəaliyyət” kateqoriyası üzrə təlim elementlərinin öyrənilməsinə yalnız “01” – “əməyin təhlükəsizliyi” kateqoriyası üzrə təlim elementlərini öyrəndikdən sonra başlaya bilər.

Təhsilverən (istehsalat təlimi ustası) təhsilalanın təlim elementlərini sərbəst şəkildə öyrənməsinə nəzarəti həyata keçirir, yalnız mənimsənilmə prosesində və işlərin yerinə yetirilməsi zamanı hər hansı bir çətinlik yaranarsa, təhsilalanı kömək etməlidir. Odur ki, təhsilverən nəzəri biliklərlə yanaşı, həmin peşə üzrə praktiki vərdişlərə də malik olmalıdır ki, tədris prosesində zəruri əməliyyatların həyata keçirilməsini nümayiş etdirə bilsin.

Hər bir təlim elementinin öyrənilməsindən sonra təhsilalan bəhsin sonunda verilmiş yoxlama suallarından və zəruri hallarda tapşırıqlardan ibarət mənimsənilmənin yoxlanılması testindən keçməlidir. Əgər təhsilalan yoxlama suallarının hamısına düzgün cavab vermişdirsə, onda yoxlama tapşırığının (əgər təlim elementində nəzərdə tutulmuşdursa) yerinə yetirilməsinə keçə bilər. Əks halda, təhsilverən təhsilalanı həmin təlim elementinin təkrarən mənimsənilməsinə yönəldir. Yoxlama tapşırığı təhsilalan tərəfindən sərbəst və təhsilverənin nəzarəti altında yerinə yetirilir. Təhsilalan yoxlama tapşırığını müvəffəqiyyətlə yerinə yetirdikdə növbəti təlim elementinin öyrənilməsinə keçir, əks halda o, həmin təlim elementini yenidən mənimsəməlidir.

Hər bir səriştənin (modul blokunun) təlim elementlərinin öyrənilməsindən sonra təhsilalan aralıq qiymətləndirmə testindən keçməlidir. Aralıq qiymətləndirmə testi modul blokuna aid təlim elementlərinin mənimsənilməsinin yoxlanılması baxımından ən vacib suallardan və

praktik tapşırıqlardan ibarətdir. Onların yerinə yetirilməsi təhsilalan tərəfindən zəruri praktiki vərdiş və bacarıqların əldə edilməsini nümayiş etdirəcəkdir. Aralıq qiymətləndirmə testinin aparılması və nəticələrinə dair qərarların qəbulu təlim elementlərinin mənimsənilməsinin yoxlanılmasındakı kimidir.

Yuxarıda göstərilən yoxlama əməliyyatlarının həyata keçirilməsinin nəticələrinə uyğun olaraq təhsilverən təhsilalanlar tərəfindən təlim elementlərinin mənimsənilməsinin təhlilini həyata keçirir və təhsilalanlar tərəfindən çətin mənimsənilən təlim elementlərini müəyyən edir, çətin mənimsənilmənin səbəbini aradan qaldırmağa çalışır. Bütün bunlarla yanaşı, təhsilalanlar tərəfindən tədris materiallarının tam mənimsənilməsindən sonra təlim prosesinin sonunda təhsilalanların bilik və bacarıqlarının qiymətləndirilməsi üçün yekun qiymətləndirmə testi həyata keçirilir. Yekun qiymətləndirilmənin həyata keçirilməsi üçün təhsilverən aşağıdakıları yerinə yetirməlidir:

– *təhsilalanları bütün zəruri material, alət, və avadanlıqlarla təchiz etməli;*

– *təhsilalanların suallara, başqalarının köməyi olmadan sərbəst şəkildə cavab verməsinə, yoxlama işlərinin ardıcılığına, istehsalat tapşırığına uyğun həyata keçirilməsinə nəzarət etməli;*

– *praktiki tapşırıqların yerinə yetirilməsi zamanı çətinlik yaranarsa, təhsilalanlara müvafiq məsləhətlər verməlidir.*

Yekun qiymətləndirmə sınaqları müvafiq ixtisas komissiyası tərəfindən aparılır. Komissiyanın tərkibinə yüksək ixtisaslı mütəxəssislər, tədris müəssisəsinin direktor müavini, istehsalat təlimi ustaları, işgötürənlərin nümayəndələri də daxil edilməlidir.

Tədris prosesində üç mərhələli (təlim elementinin mənimsənilməsinin yoxlanılması, aralıq və yekun sınaq testləri) nəzarət və yoxlamanın həyata keçirilməsi, təhsilalanlar tərəfindən zəruri əməliyyatların təkrarlanması onlarda peşəkar vərdişlərin formalaşmasına xidmət edir.